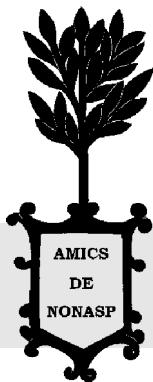

L'EIXAM

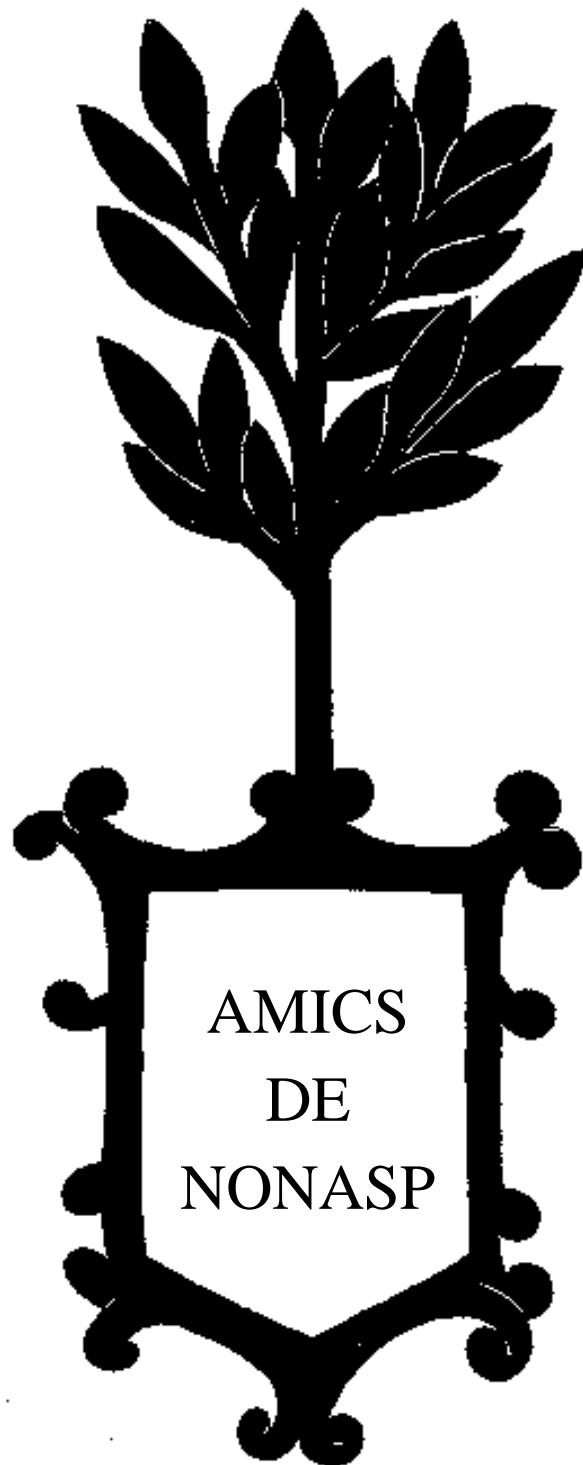
LA REVISTA DE L'ASSOCIACIÓ AMICS DE NONASP
ANY 1 • NÚMERO 0 • AGOST DE 1997

L'Associació
Amics de
Nonasp ha ele-
git per al seu
logotip l'escut de la Vila
més antiu que es
conserve i que el trobem
esculpit a la dovella de
l'arc de la porta del
antiu Ajuntament, «Ca
la Vila».

Este escut és lo símbol
de les nostres arraïls i
mos
identifíque com a poble,
representant a totes les
seues gents.

Això mateix és lo que
volem per aquesta Asso-
ciació que acaba de nài-
xer, que vetlllo per les
nostres arraïls, defen-
sant lo nostre patrimoni
cultural i que tots los
que s'identifícon en
aquests objectius hi
participon per aconse-
guir-los.

L'ASSOCIACIÓ D'AMICS DE NONASP

La idea de crear l'Associació de Amics de Nonasp, nació después de haberla madurado un tiempo, el grupo formado por José María, Hipòlit y Daniel que cada semana se reúnen para preparar la programación de la televisión de Nonasp.

Pero lo que por fin nos decidió a ponerla en marcha, fue ver el año pasado, como cuando se tiraba el molino de la Plana, nadie se preocupara de salvar las centenarias piedras de sus prensas, para cuando esto sea posible hacer un parque, dedicado a conservar esta parte tan importante de nuestro patrimonio histórico y cultural.

Decididos pues, a evitar que las piedras fueran a parar al vertedero junto con los demás escombros, realizamos un escrito al Ayuntamiento, José María se puso en contacto con Joaquín el Alcalde y éste juntamente con Pedro y José (Julio) que estaba al frente de la obra, hicieron las gestiones para que viniera una grúa capaz de alzar los más de once mil kilos que pesaban, ponerlas sobre un remolque y de momento salvarlas.

El primer paso, para la constitución de la Asociación, fue la redacción de unos estatutos que recogieran en su articulado los principales objetivos de la misma que se pueden resumir en:

- a). Animar al uso de la lengua que nos es propia, tanto hablada como escrita en todos los estamentos de la población.
- b). Cooperar al mantenimiento y recuperación de las costumbres y fiestas tradicionales.
- c). Trabajar por la conservación y catalogación de nuestro patrimonio histórico-artístico. (Poblados ibéricos, Castellet de Faió, tumbas dels Vilars, cisterna de l'Algars, cruces del término), entre otras cosas que pensamos vale la pena cuidar, conservar o en su caso reponer.

El siguiente, fue mandarlos a la Diputación General de Aragón, para que procedieran a su aprobación y así dotar de cobertura legal a l'Associació, pues de esta manera pensamos que nuestra voz, sería más fácilmente escuchada si detrás había una organización que apoyara delante de las instituciones la consecución de estos objetivos.

Y el último una vez legalizada, como hacía falta gente interesada en estas cuestiones, nos pusimos en contacto con Natacha, Mario y Manolo Freixa, que ya conocíamos por haber trabajado juntos otras veces. A este grupo se unieron poco después Anna Solé Angel y Oscar Vallespí los suficientes para formar la Junta Directiva.

Constituida la Junta, en una de las primeras reuniones vimos la necesidad de tener una revista que nos sirviera de portavoz, hoy hecha realidad de manera modesta en este ejemplar de L'EIXAM que presentamos.

El nombre de L'EIXAM (Enjambre), que da nombre a la asociación de abejas que viven y trabajan en una misma colmena para hacer la miel, lo hemos elegido para dar título a nuestra publicación, por su afinidad con nuestras ideas, que no son otras que las de trabajar dentro de la población (colmena), en la consecución de los objetivos (miel), que como Asociación nos hemos propuesto.

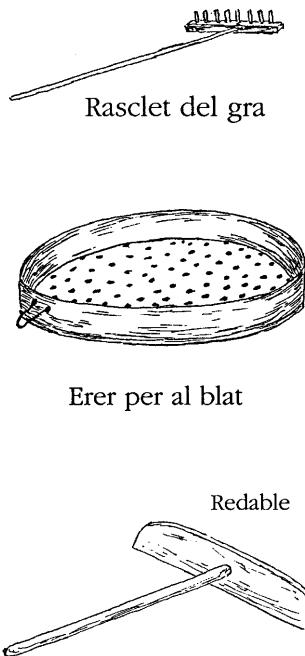

Treballs d'extracció de les pedres del Molí de la Plana.

SUMARI

MUSEU ETNOLÒGIC

- 1.- Portada.**
- 2.- Presentació.**
- 3.- Sumari i Museu etnològic.**
- 4.- Los dibuixos de Pasqual Vidal.**
- 5.- Los dibuixos de Pasqual Vidal.**
- 6.- Les activitats de l'Associació.**
- 7.- Les activitats de l'Associació.**
- 8.- SETEM.**
- 9.- Una nuclear a l'Aragó ?.**
- 10.- Una nuclear a l'Aragó ?.**
- 11.- Nonasp prehistòric.**
- 12.- Nonasp prehistòric.**
- 13.- Nonasp antiguo.**
- 14.- Nonasp antiguo.**
- 15.- Nonasp antiguo.**
- 16.- Nonasp antiguo. Refranys i frases fetes.**
- 17.- Remeis per malalts.**
- 18.- La llengua dels valencians.**
- 19.- Los nous cartells indicatius.**
- 20.- Lo que farem.**

Una de les finalitats principals alhora de crear esta Associació no és altra que, la d'intentar recuperar part de l'història del nostre poble. Naltres pensam que una bona forma de fer-ho, en referència a la part material, és la creació d'un museu etnològic on se pugo replegar tota classe d'objectes relacionats en los nostres avantpassats.

Per a que us fesseu una idea de tot això, dins d'este museu hi podriem exposar per exemple des de les ferramentes del camp (aixades, aladres, destrals, etc.), dels oficis antius (miners, fusters, ferrers, estelladors, etc.) i d'utensilis de casa (paelles, cassoles, topins, llums d'oli, etc.) entre molts d'altres.

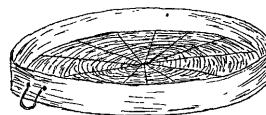
Les raons bàsiques d'esta idea no són altres que les de crear un puesto on molts dels joves se podrien fer una idea o imaginar com era la vida quotidiana d'abans, i a més a més, la gent gran se podrien submergir dins d'un món molt familiar per a ells, i pugant recordar la seu joventut. No mos podem oblidar de les repercussions que tindrà alhora de ser visitada per altres gents.

Si tu estàs disposat a que este somni se realitzo molt prompte, i tens algun objecte o suggeriment que aportar, no més cal contactar en algun membre de l'Associació per a roplegar la teua aportació.

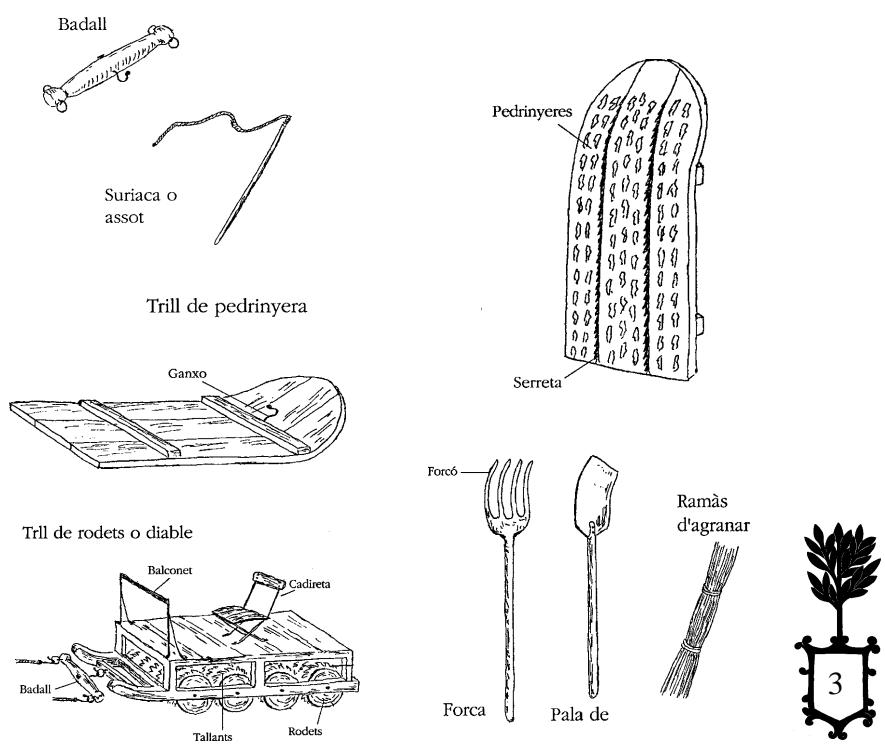
Cal recordar que no més en la col.laboració de tots podrem fer realitat esta il.lusió de molta gent.

Gràcies.

Àngel Vallespí Suñer.

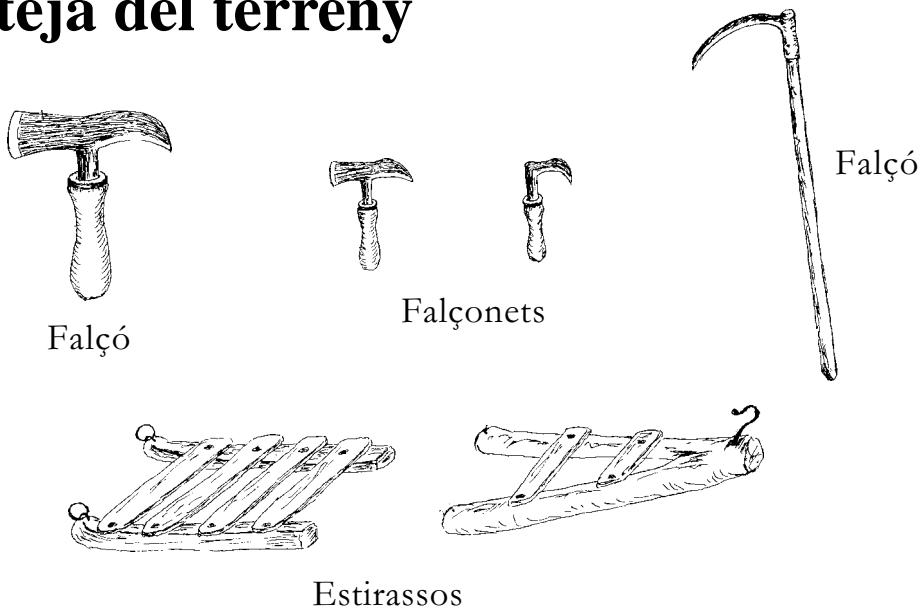

Porgadora o criva per a la civada

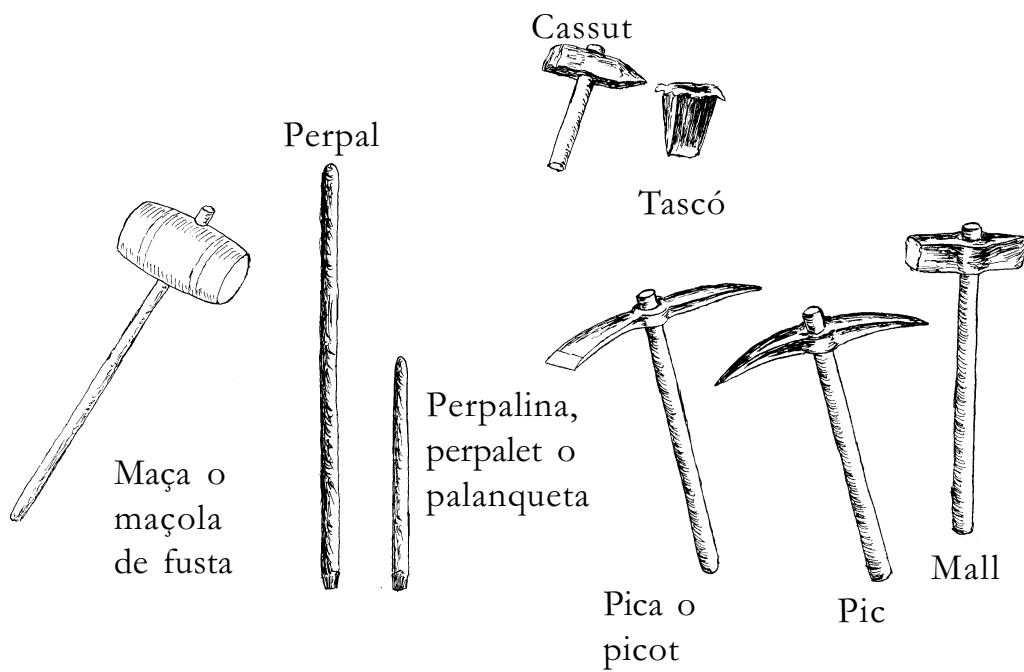

LOS DIBUIXOS DE PASQUAL VIDAL

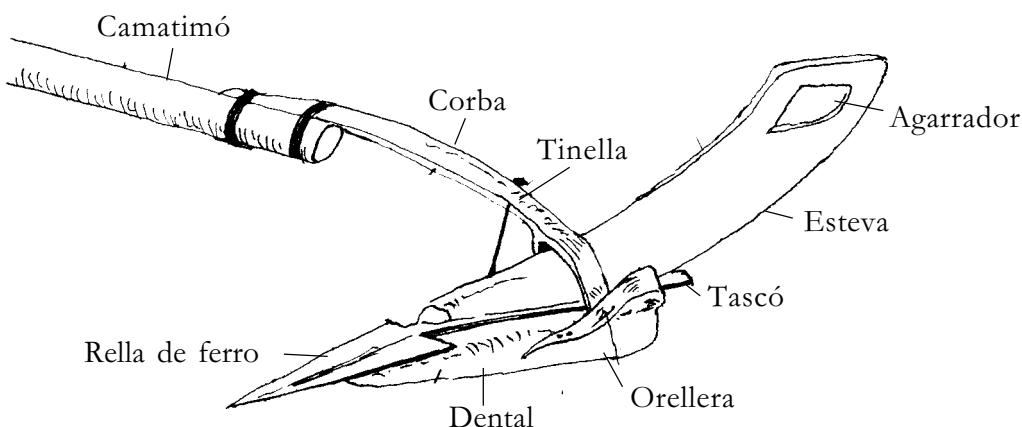
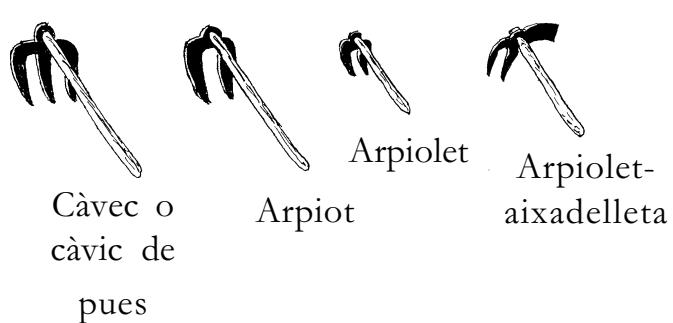
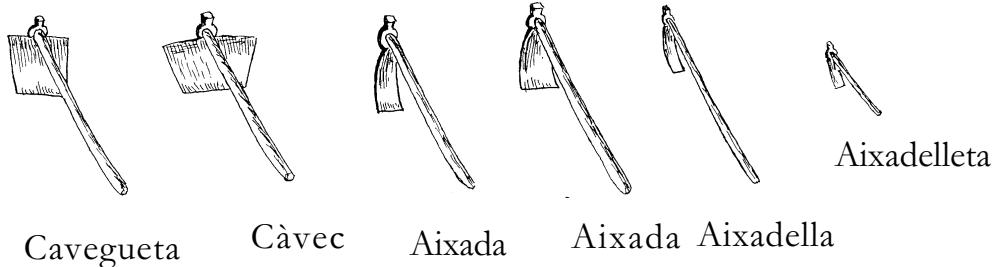
Preparació de la terra de conreu Neteja del terreny

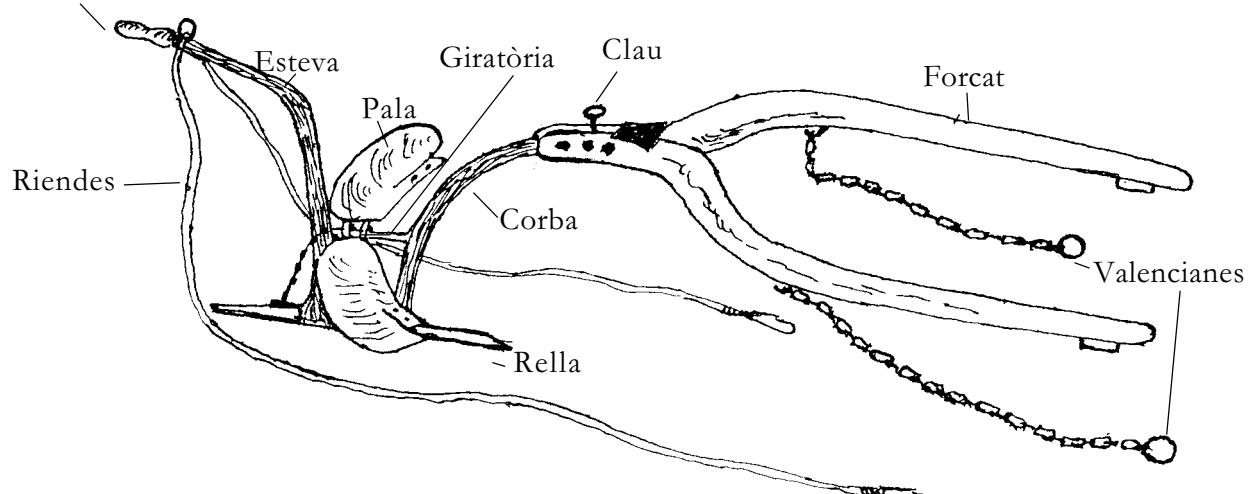
Reconstrucció i nivellació

Cavar i llaurar

Aladre de fusta

Aladre de giratoria i forcat

LES ACTIVITATS DE L'ASSOCIACIÓ

Lo 21 de setembre de 1996, es va constituir l'Associació Amics de Nonasp. Los socis fundadors van ser: Anna Solé Llop, Natatxa Llop Meseguer, Daniel Maza Pons, José María Ráfales Vidal i Hipòlit Solé Llop. Va ser legalitzada pel Registre General d'Associacions de la D.G.A. lo 9 de gener de 1997 amb lo número 04-Z-0135-97.

Lo 23 de març de 1997 se va celebrar l'Assemblea General Extraordinària de socis i se van repartir los càrrecs de la Junta Directiva.

La primera activitat que podem considerar que va fer l'Associació (ja que encara no estava constituïda), va ser la de sollicitar a l'Ajuntament que salvés les pedres del molí d'oli de la Plana, per què l'intenció del propietari era de trencarles, ja que conservarles s'oposava llogar una grua especial que costava molts diners. Gràcies a la movilització que se va conseguir «tocant» a la gent més «sensible» a estos temes, l'Ajuntament se va gastar 300.000 ptes. llogant una grua i ara tenim les pedres a la glera del riu Algars, per a que quan se pugui se ficon ven collocades a algun puesto que lluiscon.

Lo 27 de gener de 1997, l'Associació va demanar a l'Ajuntament que los nous rètols indicatius se fessin en bilingüe: castellà i català, ja que com diuen los nostres estatus defensam l'ús de la nostra llengua en tots los estaments de la població.

Com que no vam tindre resposta, lo 5 de març de 1997 vam escriure al Justícia d'Aragó, exposant-li la nostra queixa i recordant-li les resolucions nacionals i internacionals sobre este tema, especialment La Declaració Universal dels Drets Lingüístics aprovada a Barcelona lo 6 de juny de 1996, amb lo patrocini de la UNESCO i que compta amb l'adhesió de les Corts Espanyoles. Esta Declaració diu: «*Tota comunitat llingüística té el dret de fer ús dels topònims en la llengua pròpia del territori, en els usos orals i escrits, i en els àmbits privats, públics i oficials.....*» *Tota comunitat llingüística té el dret d'establir, preservar i revisar la toponímia autòctona. Aquesta no pot ser suprimida, alterada o adaptada arbitràriament....Tota comunitat llingüística té dret a una presència predominant de la seva llengua en la publicitat, la retolació, la senyalització exterior i en el conjunt de la imatge del país.*»

Lo 20 de març mos va contestar dien que encara que los temes municipals no són de la seu competència, escriuria a l'Ajuntament sollicitant una explicació.

Al número 121 de la revista municipal LO PORTAL vam introduir una nota explicant que s'havia format l'Associació i les finalitats que perseguiem.

Durant lo mes d'abril vam sollicitar a la D.G.A. una sèrie de subvencions:

1.- Per a activitats de l'Associació:

- Per a fer un llibre sobre la tradició oral de Nonasp.
- Per a fer una arxiu de fotografies antigües.
- Per a publicar una revista.
- Per a collocar una placa conmemorativa.
- Per a un fons bibliogràfic.

2.- Per a infraestructura:

- Ordinador.
- Scaner.
- Grabador de Cds.
- Impresora.
- Taules, cadires, arxivadors, etc.

3.- Per a l'edició d'un tríptic informant i promocionant lo nostre poble.

4.- Per a l'adequació de l'entorn del castellet de Faió.

5.- Per l'adecuació de la fonteta del riu Algars.

Lo 22 de maig de 1997, vam demanar l'autorització de l'Ajuntament per a ficar al carrer Marco Camps una placa commemorativa de l'arribada de la llum elèctrica al nostre poble i permís per a connectar una farola a la llum elèctrica. Lo permís no va tardar en arribar, però

com que l'any que ve, farà lo 75 è aniversari, ho hem aplaçat hasta l'any 1998.

Quan vam lleguir «La redacción» del número 123 del PORTAL, indignats, vam engegar una campanya de protesta i vam escriure a l' Alcalde demanant una rectificació al pròxim número del Portal. També vam presentar este escrit que ara transcrivim:

A LA REDACCIÓN DE LA REVISTA MUNICIPAL LO PORTAL

Contestant a l'escrit de «La redacción» del passant número 123 de la revista municipal Lo Portal, només anem a recordar quines institucions diuen que la llengua que se parla a la Franja de què Nonasp forme part, és català:

- **La Real Academia de la Lengua Española i la Real Academia de la Historia** afirmen que «...el idioma hablado en las Islas Baleares, en la Cataluña francesa y española, en una franja de Aragón, en la mayor parte del País Valenciano, en el Principado de Andorra y en la ciudad sarda de Algúer forman parte de la unidad idiomática y cultural catalana». I esta afirmació està signada per personalitats com Dámaso Alonso, Fernando Lázaro Carreter, Jesús Pabón, Vicente Aleixandre, Salvador de Maradiaga, Camilo José Cela, Antonio Buero Vallejo, entre d'altres.

- **El Justícia d'Aragó**, que a més a més, des de l'any 1992 reclame la cooficialitat.

- **La Universitat de Saragossa** que l'any 1994 va publicar un informe en què tots los filòlegs i lingüistes afirmaven que la llengua que es parle a la Franja d'Aragó és català, en la varietat dialectal denominada nord-occidental.

- **La Diputació General d'Aragó** que des de fa onze anys és la responsable de l'ensenyament voluntari de la llengua catalana a les escoles de la Franja. Per cert, a Nonasp ja és lo 43 % dels xiquets que van a les classes de català. A més, la D.G.A. va finançar l'any 1996 i este any classes de català per a tota la gent que ho volgués dels pobles de la Franja.

- **El Govern Central** que, a través del Ministeri d'Educació, finance les classes de català a les escoles de la Franja.

- **Les Corts d'Aragó**, que el 7 d'abril d'enguany van aprovar l'informe elaborat per la Comissió Lingüística (després d'escoltar tècnics, lingüistes, associacions, alcaldes, etc.) creada per les mateixes Corts, pel qual insta el Govern d'Aragó a portar al Ple de les Corts un projecte de llei de Normalització Lingüística per fer de l'aragonès i del català llengües cooficials a les zones on se parlen.

Com se pot veure, cap d'estes institucions se poden considerar sospitoses de ser «catalanistes». Seria interessant que los de la redacció del Portal mos informesssen de quines són les institucions que avalen les seues teories, (si és que n'hi han).

Per què apareixem en mapes de Catalunya?. Tots los mapes en què apareixem són culturals i no polítics, per què, com diu la Real Academia de la Lengua Española, pertanyem a la «unidad idiomática y cultural catalana», (a més, està ben assenyalada la frontera entre Catalunya i l'Aragó, només cal mirar els mateixos mapes que apareixen al Portal). No veureu un mapa polític on estesssem inclosos. Perquè, encara que a TV3 i a Catalunya Ràdio (com que saben que els entenem) mos digon el temps que farà a les nostres terres aragoneses, mai podrem pertànyer a Catalunya, ja que el seu Estatut no ho té considerat. En canvi l'Estatut d'Aragó diu a l'article 10: «Podrán incorporarse a la Comunidad Autónoma de Aragón otros territorios o municipios, limítrofes o enclavados...»

Quan la redacció de la revista municipal Lo Portal parla de «rapiñas» només podem dir que no han estat encertats. La majoria de granges, comerços i indústries de Nonasp comercien amb les «rapinyes». Són molts los nonaspins que han emigrat a Catalunya i s'han obert camí, quan a Nonasp les perspectives de futur i les collites no eren gaire bones.

Per defensar Aragó, hem de començar defensant lo nostre patrimoni, la nostra llengua que, com diu la Comissió Lingüística de les Corts aragoneses, també és patrimoni d'Aragó. Perquè podem ser aragonesos i parlar català tal com se pot ser luxemburguès, italià, francès, austríac o suís i parlar alemany.

Esta protesta la vam ficar també a internet, a l'adreça: <http://matarranya.com/nonasp>. Per primera volta Nonasp estave a internet.

Hem organitzat l'exposició de fotos antigües NONASP EN BLANC I NEGRE SEGLE XX, que se podrà veure durant les Festes Majors al Saló de Plens de l'Ajuntamnet.

SETEM

Jesús Franc, veí de Nonasp forme part de l'Organització No governamental SETEM, que s'encarregent de fer camps de solidaritat arreu del món, ara ja en tenent 43. L'any 1996 com molts ja sabem, Jesús va participar a un camp que es fa fer a Campeche, Méxic i la seua experiència la va publicar a la revista que SETEM va editar. Aquesta n'és la transcripció:

MÈXIC (Campeche).

Participants: Anna Alonso, Esther Borrell, **Jesús Franc**, Marta Martí, Laia Planas, Aurea Prats, Jordi Suñol, Elisabet Ventura i Carme Zaragoza..

ELS REFUGIATS GUATEMALENS

AHIR, AVUI I DEMÀ ?

- AQUEST SERÀ UN BON ANY.

AIXÍ ENS HO DEIA EL SR. PATROCINIO QUAN ENS ENSENYAVA ORGULLOSAMENT LA SEVA MILPA:

-FIXEU-VOS QUE BONICA I QUE ALTA ESTÀ, AVIAT PODREM COLLIR ELS PRIMERS «ELOTES» TENDRES.

Camps jamaica etc...que diàriament cui-sen-zillesa i humilitat excepcio-parteixen les chigus per després assecaran al sol. També les males herbes que creixen

Així, dia els veïns d'aquest campament de creixer el seu blat de moro, preparen l'esmorzar amb les sempre acabades de fer i ben cuiden als nens i fins i tot ajuden a les seves gallinetes, tan importants per tota la família per la seva contribució en la dieta alimentària. Per la nit les tancaran en el galliner i les comptaran perquè no en falti cap, pel matí obriran el galliner i desgranaran unes panotxes de blat de moro dins de la casa perquè vinguin totes a menjar.

Lligaran en un pal a la «pinta» perquè posa els ous dalt de la muntanya, també lligarà a la «negra» perquè es vol posar clueca.

I així, dia a dia, les dones del campament Maya Tecun organitzaran les seves tasques.

Els nens ajuden als seus pares en tot el que poden després de l'escola o en les vacances. Recullen llenya, van al camp amb el seu pare, porten el blat de moro al molí per moldre'l i que la mare pugui fer les «tortillas», cuiden dels seus germans més petits i sempre troben un moment per fer ballar «el trompo» i jugar amb els altres nens.

Aquí, en aquest meravellós lloc vàrem arribar, Jordi, Laia, Marta, Anna, Esther, Aurea, Elisabeth i jo, ens varem instaurar cadascun de nosaltres en una determinada família, a on ens varen acollir com un membre més d'ells. Vàrem conviure amb ells al voltant d'un mes i vàrem aprendre d'ells moltes i moltes coses. Fèiem classes d'alfabetització per dones i homes, dinàmiques i jocs per nens i grans, contes, titelles, excursions etc... Vàrem fer moltes i moltes coses que mai oblidaren i no sols pel que nosaltres els hi em pogut aportar sinó que per tot el que ells ens han aportat a nosaltres. Tots nosaltres podríem dir moltes coses sobre els refugiats guatemalencs: la seva arribada a Mèxic com a refugiats de guerra, la seva esperança de retornar a Guatemala per molts o quedarse a Mèxic com a ciutadans mexicans per altres. Sigui una opció o bé l'altra no canviará la il·lusió i la força que caracteritza al poble indígena.

de blat de moro, chigua, den i treballen amb una nal. A cops de «machete» extreure'n les pipetes que amb el seu «machete» tallaran entre la milpa.

a dia, el Sr. Patrocinio com tots refugiats guatemalencs veuen mentre les seves dones els hi «tortillas» de blat de moro, calentetes. Elles renten, cuinen, al camp, sempre sense descuidar.

UNA NUCLEAR A L'ARAGÓ??

Al 1993, el professor Carlo Rubbia, antic director del “Centre Europeu de Recerca Nuclear (CERN) a Suïssa i guanyador del premi Nobel, va presentar el concepte d’una nova instal·lació nuclear que tindria sorprenents característiques : el reactor seria completament segur, virtualment no generaria residus radioactius, i produiria electricitat molt barata. El nou combustible nuclear estaria basat en el tori el que permetria generar electricitat durant mils d’anys. Finalment, l’artefacte, ideat pel professor Rubbia per a substituir els actuals reactors nuclears de fissió, es podria desenvolupar en tant sols uns anys.

En comptes d’utilitzar terminologia “Amplificador d’Energia” que ha estat utilitzant Rubbia per a presentar llur projecte, parlarem d’un “sistema basat en un reactor de fissió nuclear amb combustible de tori accionat per un accelerador de partícules” (TABS), per destacar les dues principals característiques del concepte, i subratllar el fet de que descriu un sistema sencer, no simplement una màquina individual.

El TABS pot dividir-se en tres parts : l’accelerador, que produceix un feix de protons que es dirigit dintre del reactor, el reactor mateix, i la necessària indústria del combustible de tori (mineria, molt, fabricació de combustible, reprocessament del combustible gastat, gestió de residus radioactius ...)

L’accelerador del TABS

Els acceleradors actualment s’utilitzen únicament per a investigació nuclear. El desenvolupament de l’accelerador necessari per al reactor del TABS encara està per demostrar-se. Els següents punts són d’especial interès :

- L’accelerador te que produir un feix de protons permanentment, però encara no existeixen acceleradors que produixin feixos permanents.
- L’energia del feix te que ser més gran que l’energia produïda pels acceleradors existents i els fenòmens de pertorbació- podrien limitar l’augment d’energia del feix.

El reactor del TABS

S’han pres les següents decisions tècniques per a l’accelerador del TABS :

- El nucli, sota un punt crític, (que

requereix una font de neutrons proporcionada per el feix de protons de l’accelerador) i una “finestra de tungsten” entre l’accelerador i el reactor.

- Circuit primari de refrigeració del plom fos.
- Convecció natural per al circuit primari, disseny sense bombes de refrigeració.
- Combustible de tori-232/urani-233, en lloc del combustible d’urani utilitzat actualment als reactors estàndard.

La convecció natural, la refrigeració amb plom fos i el combustible basat en tori, són tecnologies que han sigut estudiades des de la dècada dels 50 però cap ha resultat encara viable, tot i que encara s’està investigant. Components claus del reactor del TABS que encara no s’han dissenyat :

- El circuit secundari de refrigeració del reactor.
- Els intercanviadors de calor entre el circuit primari i secundari del reactor.
- L’equip d’anàlisi necessari per vigilar la temperatura i la pressió a la vas principal del reactor i per a determinar la reactivitat de la reacció nuclear.

Els avantatges per a la seguretat del reactor del TABS estan lluny de demostrar-se :

El nivell de subcriticitat que s’ha escollit està a prop de la criticitat (0,98 respecto a 1) i no estan garantits els avantatges per a la seguretat respecte als dissenys de reactor crítics estàndard. De fet, encara no s’ha demostrat cap avantatge.

El plom fos del circuit primari podria provocar greus problemes de corrosió. Els problemes de corrosió en el reactor ràpid reproductor Superphénix que està refrigerat amb un altre metall fos, el sodi, ha provocat el tancament de la central durant llargs períodes, un costós contratems.

L’elecció de la convecció natural del plom fos del circuit primari impedeix qualsevol vigilància de la temperatura del refrigerant. És d’especial perillositat la possible congelació del plom si es refreda massa.

La finestra de tungsten en el vas

principal encara ha de ser dissenyada per suportar les forces extremes a les que estaria sotmesa (grans diferències de pressió i alt dipòsit d'energia del feix). Les conseqüències per a l'eficàcia del TABS de les substitucions periòdiques previstes (anuals?) d'aquest component no s'han avaluat.

El combustible de tori del TABS

Rubbia ha escollit el combustible basat en tori per a produir electricitat durant “al·rededor de 2.200 siglos con un nivel de consumo doble del actual, lo que puede considerarse verdaderamente infinito en la escala de tiempo de la civilización humana”. Aquesta presentació és enormement enganyosa, perquè és purament teòrica. El fet de que altres fonts d'energia (eòlica, del mar, solar, etc.) són pràcticament “infinites” no va suprimir les barreres tècnico-econòmiques i polítiques per al seu desenvolupament massiu. Els paràmetres clau dels temes energètics en l'actualitat no són qüestions de recursos, sinó preocupacions mediambientals i l'acció política.

Els residus radioactius produïts durant la fabricació del combustible de tori, durant el funcionament del reactor del TABS (productes d'activació, materials de manteniment), i durant el reprocessament del combustible gastat, no s'han calculat.

El combustible nuclear del TABS basat en tori podria provocar assumptes relacionats amb la proliferació semblants als del combustible basat en urani, degut als possibles usos del urani-233 (generat en les reaccions nuclears sofertes per el combustible del tori) per a armes nuclears. A més a més, els acceleradors són aparells que poden utilitzar-se per a produir amb relativa facilitat material fissible per a armes nuclears. Segons el Director de Reactors Nuclears del Comissionariat Francès de l'energia Atòmica (CEA) “es perfectament possible fer un arma amb urani-233, un material fissible de excel·lent qualitat”. El propi Rubbia es molt conscient de la rellevància per a la proliferació dels acceleradors i declara que “cualquier fuente intensa de neutrones puede en principio utilizarse para producir plutonio de grado militar por radiación extensiva de uranio empobrecido fácilmente disponible”.

Costos.

Els programes de recerca i desenvolupament necessaris per el reactor del TABS serien tremends. Per a poder imaginar la vertadera magnitud: França ha gastat més de 60.000 milions de francs (1,5 bilions de pessetes) per el desenvolupament del reactor ràpid

reproductor Superphénix, i recentment l'ha degradat a reactor d'investigació. Això implica el fracàs complet de llur disseny original. Per la seva part, el desenvolupament del TABS requeriria, a més a més, el desenvolupament d'una indústria completament nova del combustible nuclear: mineria i molguda del tori, noves plantes de fabricació de combustible de tori, i noves instal·lacions de reprocessament de combustible gastat.

Els càlculs dels costos de producció d'electricitat de 0,02 a 0,04 centaus de dòlar per kW/h del professor Rubbia són prematurs, com a poc, en l'etapa actual de disseny del TABS. El Comitè Científic i Tècnic de l'Euratom conclou la seva escèptica revisió del concepte del TABS :

“El Comité Científico y Técnico no considera que sea realista que se continúe con el desarrollo del sistema completo de una vez. Esto implicaría el desarrollo de nuevas tecnologías para casi cada aspecto de la producción nuclear de electricidad : nuevos sistemas de reactor, nuevos aceleradores para accionar los reactores, nuevo combustible, nuevos sistemas de fabricación de combustible y de reprocessamiento, nuevos planes de gestión de residuos. El Comité Científico y Técnico encuentra riesgos tecnológicos y comerciales significativos en casi todos los aspectos de la propuesta”.

La seguretat del disseny del TABS està lluny de ser demostrada, falten els components clau del sistema, se tenen que realitzar canvis industrials de tremenda complexitat, els riscos de proliferació nuclear en cap cas estan resolts i els costos son incerts però veritablement són molt elevats.

Dotzenes de mils de milions de dòlars s'han gastat en el passat en tecnologies nuclears controvertides. El concepte de TABS de Rubbia recorda els primers dies d'entusiasme per els reactors ràpids reproductors de plutoni. El promotor del projecte està tant fascinat sobre els avantatges teòrics del nou concepte, com ho va estar la comunitat nuclear d'aquell moment. Els canvis tècnics serien tan gegants com per a la cadena de combustible del plutoni i els costos tant impredecibles com ho varen ser aquells, però com ja se sap enormes.

Malgrat tot, hi ha dos diferències significatives amb l'experiència dels reactors ràpids reproductors: primer, el sector nuclear no dona suport les idees del professor Rubbia i segon, encara no es massa tard per estalviar enormes quantitats de diners.

Anna Solé

NONASP PREHISTÓRICO

Los más viejos habitantes de esta zona atravesada por los ríos Algars y Matarranya fueron depredadores: usaron y consumieron los productos que el mundo animal y vegetal les proporcionaba, sin producir sus propios alimentos. Se alimentaban de jabalíes, ciervos, caballos, cabras montesas, conejos y aves. Vivieron penosa y heroicamente en una dura y constante lucha contra la naturaleza. Habitaron en las terrazas de los ríos o en las entradas de las cuevas y aprendieron a fabricar instrumentos cada vez más efectivos y especializados, en madera y en piedra habilmente tallada.

A esta época del Epipaleolítico entre el séptimo y quinto milenio, corresponden los yacimientos más antiguos en torno del Matarranya de la Botiquería dels Moros y Els Secans de Massalió (pinturas rupestres al aire libre), el Pontet de Maella y El Serdá y Sol de la Pinyera de Favara; y su afluente el Algars, donde está situada la Cova de l'Algars (Batea) y el abrigo de La Costalena de Maella. Todos estos yacimientos presentan el mismo tipo de lugar de ocupación: un amplio abrigo de escasa profundidad situado entre 15 y 25 metros sobre el cauce actual de los ríos, Matarranya y Algars.

Alrededor de los 5.000 años a. de C. aparece una nueva economía de producción basada en el cultivo de las tierras y la explotación de la ganadería. Es el Neolítico. Aumentaron el número de cabañas y abrigos rocosos habitados ya por grupos sedentarios. El clima había mejorado y la caza menor abundaba entre la densa vegetación; el cultivo de la tierra y el pastoreo de la ganadería encontraban las condiciones ideales. El perro fue uno de los animales que primero domesticaron, después lo hicieron con las cabras y las ovejas y, más tarde con el cerdo.

Los cereales (trigo, cebada y centeno) fueron las primeras plantas que cultivaron. Más adelante cultivaron algunas legumbres, como lentejas, garbanzos y guisantes.

En la comarca bajoaragonesa el número

de yacimientos catalogables dentro de este periodo es relativamente extenso: Botiqueria dels Moros en Massalió; Mataloperro I en Caspe; Los Ramos en Chiprana; y en Maella, La Costalena y El Pontet.

En el término de Faió, a la orilla izquierda del río Matarranya, en su desembocadura al Ebro, en los abrigos bajo roca del Salt de Clareta, Cova de la Fugaza y la Boquera se recogieron una lasca natural y algunos fragmentos de sílex.

A la derecha de la desembocadura del Matarranya existe el yacimiento del Cingle de la Boquera con industrias líticas y cerámicas. También se ha producido algún hallazgo esporádico en Nonasp en la Foia d' Alcalà (partida del Moro), Pla mataller, Lo Consell, Montfalla, partida de La Capella, Los Vilars, donde se recogieron algunos módulos de sílex de entre la masa de gravas sedimentadas, sin observar en ellos huella alguna de trabajo intencionado y cerca de la Cova de la Virgen (destruida parcialmente durante la construcción del ferrocarril) donde se han encontrado piedras talladas.

Del sílex se extraían láminas finas con o sin retoques y se fabricaban hachas, puntas de flecha, puñales, cinceles, martillos, percusores, arados, mazas, picos, molinos de piedra y hojas de hoz para segar. Se utilizaba también el basalto y la pizarra, materiales traídos de otras zonas.

Las cuevas se fueron abandonando progresivamente para establecerse en campamentos que, con el transcurrir del tiempo, se convertirían en poblados. A la hora de fijar los asentamientos humanos se tenía en cuenta los ríos que eran corredores naturales que comunicaban el litoral mediterráneo con las zonas del interior.

Los fragmentos encontrados de cerámica pertenecían a vasos de barro o jarras más bien grandes para guardar los alimentos, para transportarlos y para cocerlos. La pasta estaba hecha con arcilla poco depurada y los adornos los hacían con incisiones de los dedos y las uñas. También construyeron hornos de barro para cocer los cereales.

Del Neolítico Final (comienzos del tercer milenio) existe el yacimiento de la Mina Vallfera de Mequinensa, que parece tener relaciones con los sepulcros de fosa catalanes. En dos cistas de piedra (que recubrían dos fosas previamente excavadas) se encontraron los restos de un individuo en una sepultura y un adulto y un niño en la otra. El ajuar que acompañaba a los muertos comprendía brazaletes, cuentas de piedra verde, hachas pulimentadas y triángulos de sílex.

Todos estos materiales que utilizaban los difuntos cuando vivían, estaban destinados a que los muertos hiciesen uso de ellos de la misma manera que cuando vivían. Las sepulturas acostumbraban a encontrarse agrupadas, en lugares próximos a los poblados.

La aparición de los metales corresponde a la época entre el 2500 y 700 a. de C. Esta cultura viene a través del Segre desde Cataluña. Los primeros metales que se hicieron servir para elaborar joyas, instrumentos y armas fueron el oro, la plata y el cobre.

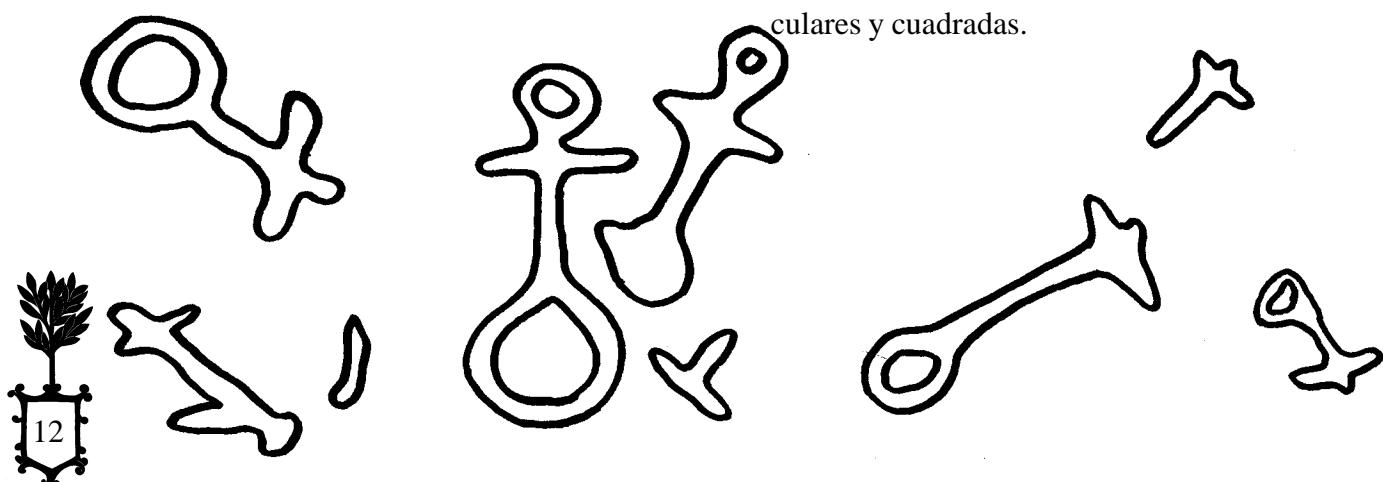
Con el tiempo hicieron aleaciones de metales para obtener unos de más duros y resistentes. Con el cobre y el estaño obtuvieron el bronce con el que se hacían herramientas de trabajo (hachas y punzones), pero sobre todo armas. Se han encontrado por esta zona anillos, molinos de mano, hojas de hoz y puñales de cobre. Se continuaron utilizando herramientas de sílex, como puntas de flecha y cuchillos; así como botones y utensilios de hueso.

En el Bronce Inicial los yacimientos líticos de superficie de la zona Algars-Matarranya se multiplican notablemente. Cabe destacar el de La Trapa, que presenta piezas de gran formato. En el

Bronce Medio, el emplazamiento elegido para estos asentamientos es siempre al aire libre: en la cima de un cerro (Tossal de Gallart), en una pequeña plataforma (Vall de Rubio) ó en el llano (La Bardina). Estos yacimientos maellanos de pequeño tamaño todos ellos, apenas presentan rasgos que permitan conocer su estructura urbanística.

El Bronce Final comienza en torno al 1100 a. de C. con la llegada de la cultura de los «Campos de Urnas» procedente de Cataluña. Se trata de gentes del centro de Europa, que incinera a sus muertos colocando sus cenizas en una urna funeraria. A esta época corresponden los yacimientos de Palermo y Cabezo de Monleón en Caspe, Maseda de la Rata en Fraga, y el Roquissar del Rullo situado a la izquierda del río Algars en el camino de Favara a Batea muy cerca de Pinyeres. Tiene 160 metros de longitud por 46 de ancho y 16 habitáculos construidos sobre roca viva. Se encontró abundante cerámica, hachas, flechas y otros utensilios de bronce, moldes para fundir y piezas de telar. La fundición del Roquissar del Rullo debía de proveer a los pobladores de los alrededores de toda clase de herramientas de trabajo y de armas de defensa fabricadas en bronce.

Possiblemente de la Edad del Bronce se han encontrado unos grabados rupestres en Les Tres Roquetes (Nonasp), los cuales se localizan sobre unos bloques areniscos que coronan el montículo situado cerca de la localidad entre el río Matarranya y la Vall de Favara. Debieron hacerse por abrasión golpeando con una piedra dura. No tienen mucha profundidad. Aparecen en pequeños paneles dispuestos en posición horizontal. Interesa destacar su asociación en cazoletas circulares y cuadradas.

Grabados rupestres de Les Tres Roquetes. (Nonasp)

Este tipo de grabados aparecen en general sobre las cubiertas de los megalitos (construcción de tipo funerario), así como también sobre grandes rocas aisladas. Normalmente se emplazaban cerca de las necrópolis (cementerios). Se supone que delimitaban lugares sagrados, pudiendo ser un altar de sacrificios. ocupaban zonas altas y cerca de los lugares donde vivían.

Más adelante aparecerá el hierro (siglos VIII y VII a. de C.), que junto con el bronce se implantarán gracias al comercio de moldes de fundición y lingotes.

Los asentamientos son de dimensiones considerables y aún se pueden observar restos constructivos de casas, con paredes medianeras comunes, conservándose el arranque de los muros que forman estructuras de tendencia rectangular formados por aparejo de piedra escuadrada.

Poblado ibérico de El Pontet

Existía una calle central y diversos sistemas defensivos a base de muros que facilitaban la dispersión y extensión del poblado desde las zonas montañosas al llano. Estos poblados lo fueron sin interrupción hasta los tiempos de la cultura ibérica y la romanización.

Poco a poco se fue incrementando la superficie cultivada y se generaliza la presencia de asnos y caballos, utilizados como animales de transporte. El caballo, gracias a su movilidad, también se hacía servir con finalidades guerreras. Se perfeccionó la cerámica con la construcción de recipientes de mayor dimensión y se desarrolló la cestería.

Utilizaba los refugios para enterrar a los muertos en simples fosas excavadas, individuales y colectivas.

De los poblados de esta época hay que

destacar el del Roquissar del Rullo (Favara), Azuda y Santa Bárbara (Maella) y La Tallada (Caspe).

NONASP ANTIGUO

LOS ÍBEROS

Las regiones de la costa de la Península Ibérica, desde más al norte de los Pirineos hasta el sur de Portugal y hacia el interior del Valle del Ebro hasta Zaragoza son las tierras donde se asentó el conjunto de los pueblos ibéricos entre los siglos VII y I a. de C.

Los pueblos ibéricos estaban constituidos en tribus. La de los Ilercavones ocupaban la desembocadura del Ebro y penetraron por el interior hasta el Matarranya y el Algars. En el término de Nonasp fundaron los poblados de El Pontet y La Vall de Batea.

En un cerro aquillado, a la izquierda del barranco de Batea y junto a su desague y la acequia del Fontanet se encuentra el poblado ibero-romano de El Pontet. El cerro está a la orilla derecha del río Algars, a unos diez minutos de distancia de su confluencia con el Matarranya, frente al pueblo actual. Es un cabezo longitudinal siguiendo el curso del río y las dimensiones en su cima son de unos 50 pasos de longitud, por 7 de anchura aproximadamente. Sigue burdamente una orientación Noreste-Suroeste, y los restos de las construcciones se localizan a lo largo de su cima, en su vertiente del Levante y en la del Noreste, en pendiente hasta El Pontet, pequeño viaducto por el que la acequia del Fontanet salva el desnivel del desagüe del barranco de Batea al Algars.

El poblado, a juzgar por los restos visibles, parece de pequeñas dimensiones, aunque pudo extenderse por las faldas del Este y Noreste del montículo. Las construcciones rectangulares afloran

en los puntos indicados y la cerámica se ha recogido principalmente en su cima. Es una cerámica a torno sin decorar; pintada, con finas líneas rojas, rectas y en arco de circunferencia; algún otro fragmento de cerámica gris, considerada como ibérica tardía; pequeños fragmentos de cerámica romana, de barro corriente y desentonando al parecer, con este conjunto, cerámica con barniz. También se han encontrado objetos de bronce y varias monedas romanas.

A 15 km de Nonasp, en la confluencia de la Vall de Batea con el río Matarranya se encuentran los restos arqueológicos del poblado ibérico de la Vall de Batea. Está encumbrado en un cerro, a la izquierda de la Vall y un poco antes de su desagüe en el Matarranya, y a la derecha de este río y la vía del ferrocarril, un poco antes del tercer túnel en dirección a Fayón.

Es un punto estratégico, fácilmente defensible por su localización natural y su difícil acceso. Es un cabezo longitudinal siguiendo el curso del río y construido en su cima. Tiene forma ovalada y sus dimensiones son de unos 60 metros de longitud por 20 de ancho en un extremo y 15 en el otro. Rodeando el poblado quedan restos de dos murallas hechas de piedra seca y gruesa encajadas sin mortero y con pequeñas falcas; una es interior y rodea al poblado y otra exterior a tres metros y un nivel inferior.

Las casas están situadas dentro de la muralla interior y alineadas en tres calles paralelas de un poco más de un metro de anchura. Una es central y sigue el eje longitudinal del poblado, y las otras dos bordean la muralla. Están dispuestas perpendicularmente a la calle central y adosadas

una a la otra. Tienen forma rectangular (3,50 x 2,75 m) y sus muros, de piedra no muy gruesa, son de un grosor de 35 centímetros. La construcción, la forma y las dimensiones, entre las diversas casas son muy parecidas, aspecto que es revelador de la igualdad social entre sus habitantes. Haciendo un cálculo aproximado, podría tener unas 20 casas y unos cien habitantes. Actualmente se conservan restos de ocho edificaciones.

En el extremo más ancho del poblado hay un torreón de vigilancia y señales en estado muy deteriorado por las excavaciones realizadas.

Se encuentran muchos trozos de cerámica a torno, sin decorar, de pastas finas, depuradas y bien cocidas. En el desagüe de la Vall de Batea, junto a la vía del ferrocarril y una casilla abandonada se encontró una ánfora romana.

En el río Algars destacan como más representativos el del Tossal del Moro de Pinyeres, el Roquissar del Rullo de Favara, el Puig, la Gessera y la Serra Mitjana de Caseres, los Corralets de Maella, los de Barberans, la Cova y el Castell de Sant Joan d'Algars de Batea y El Pontet de Nonasp.

En el Matarranya se formaron también numerosos núcleos de población de constitución y vigencia parecida a los del río Algars, entre los que destacan el del Castellar de Vall del Tormo, Sant Cristòfol de Massalió, el Tossal Gort y La Trapa de Maella, los del Corral de Canyardo, los Cingles de la Montfalla y el Tossal del Moro de Favara y el de la Vall de Batea de Nonasp.

Poblado ibérico de la Vall de Batea

Los poblados estaban situados en lugares más o menos elevados, buscando una cierta seguridad defensiva. Escogían las cimas elevadas que tenían visibilidad las unas con las otras de esta manera podían establecer comunicación rápida mediante algún tipo de señales delante de cualquier peligro que pudiese amenazarlos.

Una sola habitación en general sencilla y de planta rectangular, constituía la casa en los poblados pobres. Los muros eran de piedra seca más o menos regular, hasta una altura aproximada de un metro. La parte superior era de adobe (barro mezclado con paja, en forma de ladrillo). Las puertas eran de madera y daban a la calle. Se cree que no tenían ventanas ya que se han encontrado poquísimos agujeros en las paredes. Los tejados, generalmente de una sola vertiente y no muy inclinada, estaban hechos con vigas de madera cubiertas con ramas y cañas, las cuales se impermeabilizaban con una capa de barro. El suelo estaba formado por tierra apretada a golpes de maza y en casos muy aislados se cubría con un enlosado de piedra. Siempre había un fuego con chimenea, bancos de piedra para sentarse y el suelo hacia funciones de cama. La mesa estaba hecha de un tronco de pino cortado por el medio. Una especie de nincho con estanterías de piedra servía para colocar la vajilla.

El desarrollo del cultivo se produjo gracias a la utilización de un utilaje agrícola más perfeccionado. Cultivaron la cebada, el trigo, el centeno, así como la viña y el olivo introducidos por los griegos. Entre los frutales se citan la higuera y el peral. Otros cultivos eran las alcachofas, trufas, lino, algodón, esparto y rosas. Practicaron la recolección de frutos naturales como nueces, almendras, bellotas, etc. Existía un régimen de propiedad comunal del suelo, dividiéndose cada año la tierra de cultivo y distribuyéndose entre todos la cosecha. Las especies animales domesticadas eran el buey, la cabra, la oveja, el cerdo, la gallina, el burro y el caballo. La riqueza de los bosques y de los ríos hicieron de la caza y de la pesca un complemento de la dieta alimentaria de los pueblos íberos. Fueron objeto de caza el ciervo, el jabalí, el conejo, la liebre, el lobo, la gacela y el buitre. Disponían de excelentes perros, galgos probablemente. Se cazaba con hurón. El armamento estaba formado por lanzas, jabalinas, dardos y flechas, además de las trampas.

La adopción del torno, introducido por los fenicios, permitió realizar piezas de cerámica en

serie. Parte de esta cerámica fue pintada a mano con pigmentos naturales de color rojo-granate.

Fueron expertos en la realización de los tejidos. Destacan por su belleza los mantos de lana ricamente teñidos y decorados que llevaban tanto los hombres como las mujeres. El esparto se utilizaba para la fabricación de cestas, calzado, cuerdas, etc. Los telares eran de madera y las agujas de coser de hueso o de bronce y más grandes que las actuales.

Las monedas tienen en el anverso una cabeza masculina ibérica que podría corresponder a alguna divinidad. En el reverso, un jinete encima de un caballo al galope y con una palma en la mano. Entre las patas del caballo está el nombre en letras ibéricas, de la ciudad o tribu que las acuñó. Por esta zona se han encontrado numerosas monedas de bronce con las gravaciones BOLSCAN, ILTIRTA y OLOSORTIN.

Monedas ibéricas de bronce con una cabeza de hombre y un jinete con una palma en la mano

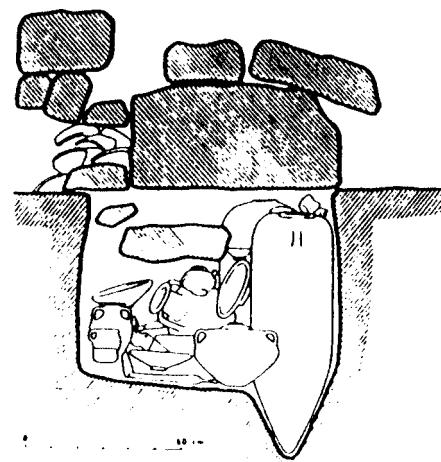
La lengua que hablaron los íberos no se parece en nada a la que hablamos hoy. Desapareció después de la llegada de los romanos, ya que fueron dejando su lengua y la sustituyeron por el latín que era la única lengua con la cual se podían obtener favores y hacer negocios con la poderosa Roma.

Los íberos incineraban a sus muertos. Se quemaba el cadáver y las cenizas se ponían en una urna de cerámica, rodeada de las ofrendas: jarras

y platos que debían contener alimentos y líquidos, armas inutilizadas, joyas y otros objetos de adorno. Eran tumbas en fosa, no muy profundas. Ningún signo externo señalaba una tumba, cosa que dificulta la búsqueda. Formaban auténticos cementerios situados cerca de los poblados.

Eran muy religiosos. No tenían templos, pero cualquier elevación o montaña era lugar sagrado. Tenían animales sagrados como el toro, el jabalí, el águila (dios del cielo) y el lobo (protector de la luz, de las tinieblas y de los muertos). Sacrificaban animales a los dioses para que estos les fuesen propicios. En momentos de peligro pactaban entre poblados para defenderse mutuamente.

Manolo Freixa Bondia

Enterramiento en fosa

REFRANYS I FRASES FETES

LOS MALS I LA SALUT

- Lo qui està malalt, va de cara a la salut.
- Salut i força al canut.
- Salut i pessetes, i lo demés són punyetes.
- La salut és lo principal.
- No s'aprecia la salut hasta que s'ha perdut.
- Val més gastar a la carnisseria que en medecines.
- Les medecines son bones per vendre, però no per comprar.
- Com la purga de Benito, que va fer efecte a la farmàcia.
- Poll que piula no és mort. (El que sempre se queixa).
- Viu més lo qui piula, que el que xiula.
- Lo llit menga.
- La mà al pit i el peu al llit.
- Lo dormir atipa tant com lo menjar.
- Lo qui dorm, molt mal passa.
- És mal de vell.
- Lo qui no tingue mal que n'espero.
- Lo mal i el bé, sol ho sap lo qui el té.
- Si et fa mal la tripa, veste'n al riu i esbandis-la.
- Si et fa mal lo cap ficat una vena als peus.
- Ja pot marxar el menescal, que el ruc ja ha

cagat. (El malalt ja ha millorat).

- Lo poll resucitat pica dos voltes o no cap.
- La cura va bé, però l'ull lo perdra.
- A la casa de les pells, hi van més de jovens que de vells. (Que's moren).
- La malaltia llarga, la mort curta.
- Està a les tres pedretes. (Que està molt malalt).
- La professó va per dins. (Lo mal).
- Mentre hi ha vida hi ha esperança.
- Lo qui dia passa, l'any espera.
- La disipela, mata o pela.
- Més sord que una tàpia.
- Té set vides com los gats.
- Pasqua marçal, mortalera i fam.

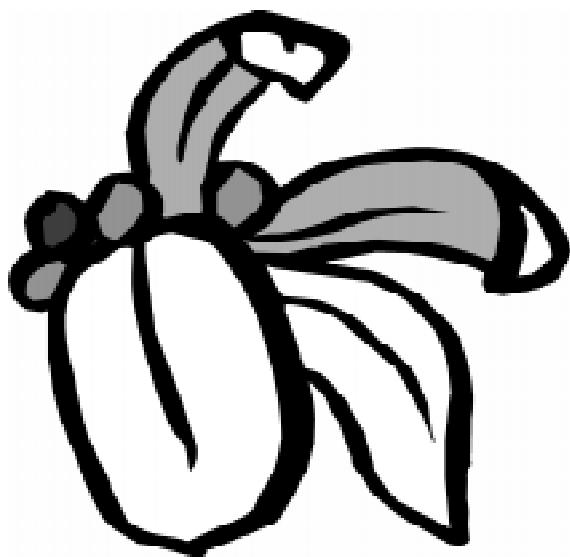
Roplegat per Mario Rius

REMEIS PER MALALTS

La resina de pi va bé per a curar les ferides infectades i fer madurar los grans deixant la ferida llimpla. Per a extraure la resina s'ha de fer un tall a l'escorça del pi. Tot seguit la resina raja i s'ha de replegar per posar-la al mal, embolicant-la amb un drap llimpio.

Quan se té un rodadits a l'ungla, per fer passar el mal i curar-la, s'ha d'agarrar un clafoll (fulla) de ceba, posar-lo a les braces amb una mica d'oli i coure'l. Després se fique al dit embolicant-lo amb lo clafoll.

Si se té berrugues, s'ha d'anar a un ginebre i collir tantes boletes com berrugues, després s'ha de anar a un lloc on no s'ha de tornar a passar més mai i posar-les davall d'una pedra. Als pocs dies desapareixen les berrugues.

Dues armetlles ajuntaes (de l'arbre) van bé per fer passar el mal de queixals. S'han de posar a la butxaca portant-les sempre al damunt.

Per al mal de queixals també van bé les boles de xiprer. S'han de portar a la butxaca i quan s'assequen se n'ha de collir unes altres i llançar les velles. N'hi ha que diuen que se n'ha de portar una, altres diuen que tres.

Als xiquets petits, quan los eixien les dents, si els feien mal, se'ls preparava el següent remei:

S'agarrave una serp per l'horta i sense matar-la se li havie de treure la llengua. Després se ficava dins d'un saquet fet de roba i amb una veta se li penjava al coll del xiquet.

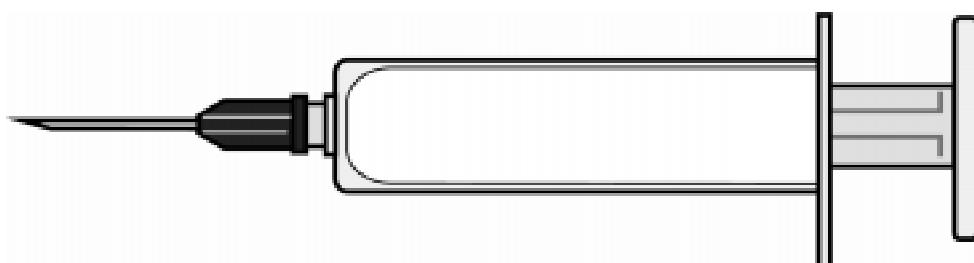
Per a poder curar les cremades, s'ha de preparar un ungüent amb los següents ingredients:

- Una escudella (tassa de cafè) d'oli d'oliva.
- Una escudella de vi ranci.
- Un ou fresc (clara i rovell).

Primer s'ha de barrejar l'oli i el vi ranci, bollint-los hasta que sol queda l'oli. Després s'ha d'agarrar l'ou fresc posar-lo al morter i batre'l junt amb l'oli bullit. El resultat és l'ungüent per a curar a la persona que s'ha cremat.

Per a poder curar les fístoles lo primer que s'ha de fer es un canut de canya. Després s'ha de caçar una sargantalla i posar-la dins del canut. La persona que té les fístoles ha de portar lo canut a damunt i així com se vaigue semant la sargantalla se li anirant semant les fístoles.

Mario Rius

LA LENGUA DE LOS VALENCIANOS

Los abajo firmantes, miembros de número de las Academias Española y de la Historia, habiendo conocido la peculiar controversia que durante meses pasados se ha hecho pública en diversos órganos de prensa valencianos, acerca del origen de la lengua hablada en la mayor parte de las comarcas del País Valenciano, y a petición de personas interesadas en que demos a conocer nuestra opinión sobre este asunto, científicamente aclarado desde hace años, deseamos expresar, de acuerdo con todos los estudiosos de las lenguas románicas:

Que el «valenciano» es una variante dialectal del catalán. Es decir, del idioma hablado en las Islas Baleares, en la Cataluña francesa y española, **en una franja de Aragón**, en la mayor parte del País Valenciano, en el Principado de Andorra y en la ciudad sarda del Algier.

Por lo todo ello, nos causa sorpresa ver este hecho puesto públicamente en duda y aun ásperamente impugnado, por personas que claramente utilizan sus propios prejuicios como fuente de autoridad científica, mientras pretenden ridiculizar e incluso insultar a personalidades que, por su entera labor merecen el respeto de todos y en primer lugar el nuestro.

Se hace fácil suponer que tras esas posiciones negativas se ocultan consideraciones y propósitos que en nada se relacionan con la verdad de un hecho suficientemente claro para la filología y para la historia.

Es culturalmente aberrante todo intento (como el que contemplamos) de desmembrar el País Valenciano de la comunidad idiomática y cultural catalana por la que, como escritores e intelectuales españoles, no tenemos sino respeto y admiración, dentro de la cual el País Valenciano ha tenido y tiene un lugar tan relevante.

Exmo. Sr. D. Dámaso Alonso,
Presidente de la R.A.E.

Exmo. Sr. Emilio Alarcos

Exmo. Sr. D. Vicente Aleixandre

Exmo. Sr. D. Alonso Zamora Vicente

Exmo. Sr. D. Fernando
Lázaro Carreter

Exmo. Sr. D. Pedro Sainz Rodríguez

Exmo. Sr. D. Jesús Pabón,
presidente de la R.A.H.

Exmo. Sr. D. Tomás Navarro Tomás

Exmo. Sr. marques de Lozoya

Exmo. Sr. D. Ramón Carande

Exmo. Sr. D. Agustín Millares

Exmo. Sr. D. Salvador de Madariaga

Exmo. Sr. D. Pedro Laín Entralgo

Exmo. Sr. D. José María Pemán

Exmo. Sr. D. Miguel Delibes

Exmo. Sr. D. Antonio Buero Vallejo

Exmo. Sr. D. Luis Rosales

Exmo. Sr. D. Miguel Batllori

Exmo. Sr. D. Camilo José Cela

LOS NOUS CAR-TELLS INDICATIUS

Los passats mesos de maig i juny l'Ajuntament va col·locar una sèrie de cartells indicatius per tot lo poble dels centres oficials i serveis que se poden trobar a Nonasp.

L'Associació Amics de Nonasp, al seu moment, sabent que se teníem que col·locar estos cartells va enviar una carta a l'Ajuntament demandant que se fesssen en castellà i en la nostra llengua, seguint l'exemple d'altres pobles com Fraga o Mequinensa.

Això ho vam fer per què ere el moment adequat, ja que el dia 7 d'abril les Corts Aragoneses van aprovar l'informe elaborat per la Comissió Lingüística en la que se instava al Govern d'Aragó a preparar una llei de normalització lingüística en la que se reconegués l'aragonès i el català com a llingües cooficials als puestos on se parlen.

Los cartells se van ficar i com tots podem veure la nostra llengua ha estat ignorada. Però lo que no podíem pensar, és que alguns dels nostres topònims apareguessen escrits en «xapurreau».

Escriure «la mixana» a canvi de «la mitjana», no mos pot fer més que somriure i recordar quan érem petits i la nostra mare o la nostra iaia mos cantave aquella cançoneta de «la rateta mixaneta...».

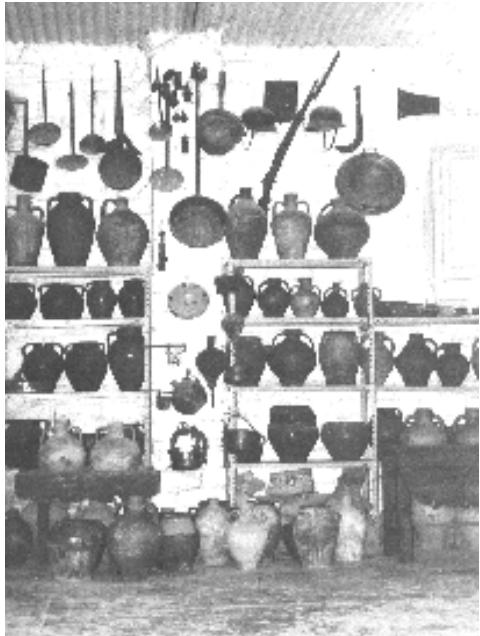
La toponímia del nostre poble no se deu de canviar i s'ha de respectar la seu forma original.

Des de l'Associació Amics de Nonasp vetllarem per a que la nostra llengua no estigue arraconada i protestarem sempre que algo tan important com la nostra toponímia sigue ignorada o mal escrita.

José M. Ràfales

L'Associació Amics de Nonasp tenim la il·lusió de...

Fer un museu etnològic...

Adequar la Fonteta de l'Algars...

Adequar lo castellet de Faió...

Col·locar les antigües creus...

*I més i més... si tots aidam i col·laboram una
mica este somni es farà realitat.*